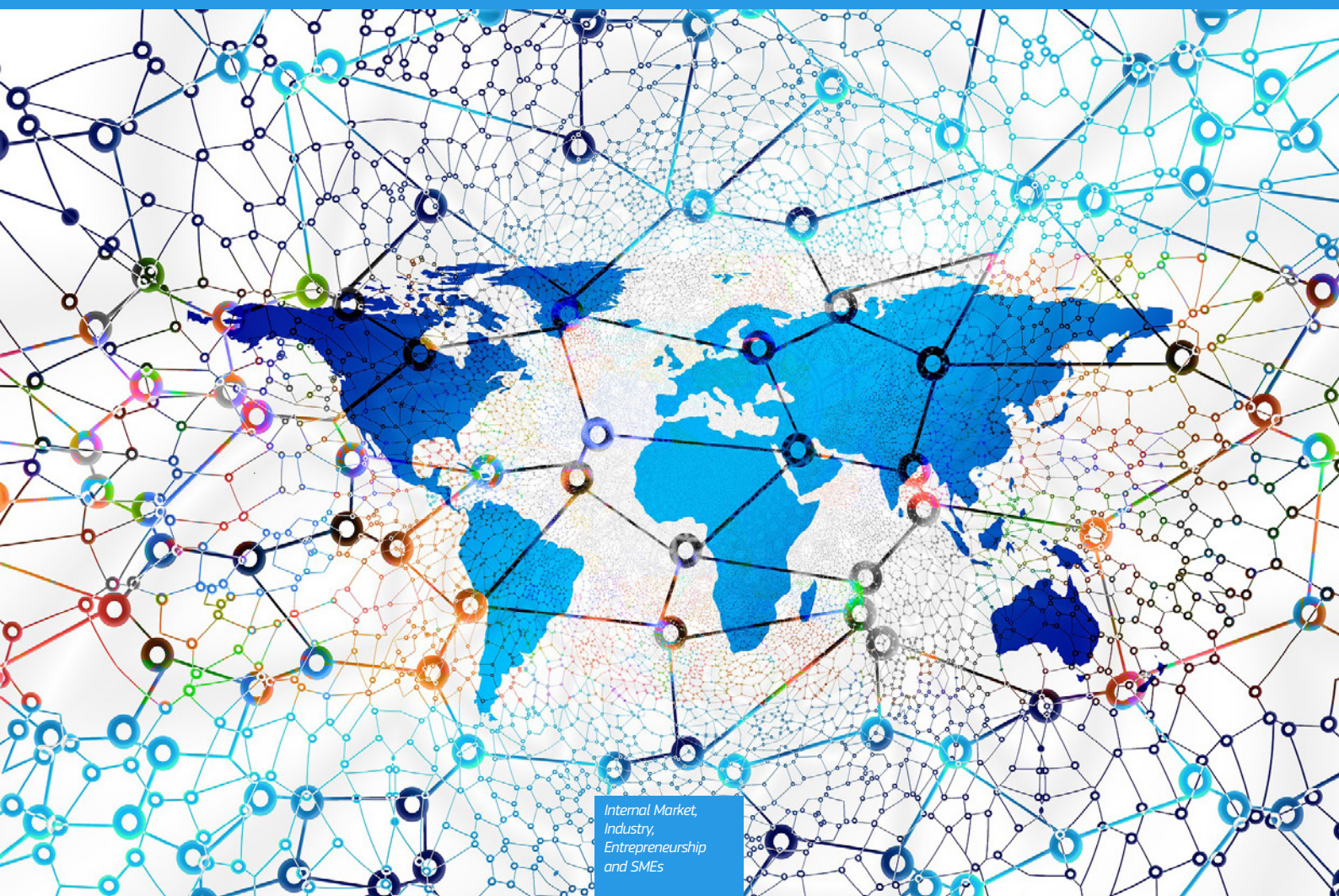

Evropska
komisija

Smernice o udeležbi ponudnikov in blaga tretje države na trgu javnih naročil EU

Internal Market,
Industry,
Entrepreneurship
and SMEs

Smernice o udeležbi ponudnikov in blaga tretje države na trgu javnih naročil EU

Sporočilo Komisije C(2019) 5494 final

Evropska komisija ni odgovorna za posledice ponovne uporabe te publikacije.

Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije, 2009

© Evropska unija, 2009

Ponovna uporaba je dovoljena ob navedbi vira.

Politiko ponovne uporabe dokumentov Evropske komisije ureja Sklep 2011/833/EU (UL L 330, 14.12.2011, str. 39).

Za vsako uporabo ali reprodukcijo fotografij ali drugega gradiva, ki ni zaščiten z avtorskimi pravicami Evropske unije, je treba pridobiti dovoljenje neposredno od imetnikov pravic.

Print	ISBN 978-92-76-09110-3	doi:10.2873/92044	ET-02-19-559-SL-C
PDF	ISBN 978-92-76-09016-8	doi:10.2873/047143	ET-02-19-554-SL-N

Kazalo

Glosar kratic	4
Predgovor	5
Zakaj te smernice?	6
Pravni okvir	7
1. Dostop ponudnikov in blaga iz tretje države do trga javnih naročil EU	8
1.1 Sporazumi o mednarodnem javnem naročanju in instrument za mednarodno javno naročanje	8
1.2 Posebna pravila in sporazumi za posamezne sektorje in projekte	9
1.2.1 Javna naročila, organizirana v okviru medvladnih sporazumov	9
1.2.2 Ukrepi v sektorju javnih služb	10
1.2.3 Nakupi na področju obrambe in varnosti	11
1.3 V praksi	12
2. Neobičajno nizke ponudbe	13
2.1 Prepoznavanje neobičajno nizkih ponudb	13
2.2 Preiskovanje neobičajno nizkih ponudb	14
2.3 Zavrnitev neobičajno nizkih ponudb	15
2.4 V praksi	15
3. Standardi kakovosti – strateški pristop k javnemu naročanju	16
3.1 Načrtovanje naložb	19
3.2 Opredelitev meril kakovosti v postopku javnega naročanja	20
3.3 Spremljanje izvajanja naročila	23
3.4 V praksi	23
4. Praktična pomoč Evropske komisije	24
5. Povzetek	25

Glosar kratic

Kratika	Opredelitev
SEU	Sodišče Evropske unije
EGP	Evropski gospodarski prostor
EMAS	Sistem za okoljsko ravnanje in presojo
EU	Evropska unija
SPT	Sporazum o prosti trgovini
GPP	zelena javna naročila
GPA	Sporazum Svetovne trgovinske organizacije o vladnih naročilih
MOD	Mednarodna organizacija dela
IPI	Instrument za mednarodno javno naročanje
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
R in R	raziskave in razvoj
PDEU	Pogodba o delovanju Evropske unije
STO	Svetovna trgovinska organizacija

Predgovor

V tem mandatu smo si skupaj z javnimi kupci v državah članicah prizadevali, da bi javno naročanje postalo učinkovitejše in bolj strateško. Okrepili smo potencial tovrstnih javnofinančnih odhodkov za spodbujanje trajnostnih naložb v okolju prijazne, socialne in inovativne projekte. Vzporedno s tem smo se osredotočili na ozaveščanje o pomenu vključevanja vidikov kakovosti v postopek javnega naročanja.

Na ta način smo skušali ovreči pogosto zmotno prepričanje, da je po zakonodaji EU odločilni dejavnik v postopkih javnega naročanja najnižja cena. Resnica je namreč ravno nasprotna: Komisija javne organe spodbuja, naj bodo pri javnih naročilih še posebej pozorni na kakovost in družbene cilje. V sporočilu Komisije z naslovom Uspešno izvajanje javnega naročanja v Evropi in za njo¹ iz oktobra 2017 je bil sprejet namenski sveženj ukrepov za strateško usmerjanje prakse javnega naročanja, razlago pravil in pomoč državam članicam pri izvajanju novih ciljev.

Te smernice dopolnjujejo navedena prizadevanja z opisom najboljših načinov obravnave sodelovanja ponudnikov in blaga tretjih držav na našem trgu javnih naročil. So prvi rezultat sporočila z naslovom EU-Kitajska – strateška vizija² iz marca 2019.

EU je ponosna na odprtost svojega trga javnih naročil. Objava razpisov na ravni EU ustvarja priložnosti za podjetja iz vse EU in z vsega sveta ter je eden od ključnih dosežkov enotnega trga.

Po drugi strani pa lahko nekateri elementi postavljajo ponudnike, blago in storitve EU v slabši položaj. Ponudniki tretjih držav namreč lahko prihajajo iz držav, ki ne zagotavljajo vzajemne obravnave naših podjetij. Prav tako ponudnikov, blaga in storitev tretjih držav ne zavezujejo vedno enaki ali enakovredni okoljski, socialni ali delovni standardi, kot se uporabljajo v EU. Za ponudnike tretjih držav tudi ne veljajo nujno stroga pravila o državni pomoči, kakršna se uporabljajo v EU.

Zagotoviti moramo, da se bodo za vse ponudnike, ne glede na to, ali prihajajo iz EU ali iz tretjih držav, uporabljala enaka pravila ter enaki standardi in zahteve.

Te smernice odgovarjajo na ponavljajoča se vprašanja javnih kupcev. Sporočajo jim, da v okviru javnega naročanja obstajajo orodja za zagotavljanje enake obravnave ponudnikov tako iz EU kot iz tretjih držav ter za reševanje pomislekov glede neupravičene konkurenčne prednosti.

Smernice pojasnjujejo, katera podjetja imajo pravno zagotovljen dostop do našega trga javnih naročil ter katera takšnega dostopa nimajo in se zato lahko izključijo iz razpisa. Javne kupce spodbujajo k uporabi pravice do preiskave, če se soočijo s ponudbami, za katere se zdi, da niso finančno izvedljive. Naši javni organi ne bi smeli ogroziti izvedbe pomembnega projekta, če jih ponudniki ne prepričajo o sprejemljivosti cene in izvedljivosti projekta. Na enotnem trgu zagotavljamo neizkrivljeno konkurenco z uporabo jasnih pravil o državni pomoči.

Smernice določajo, da bi morali za podjetja, ki se potegujejo za javna naročila v EU, veljati naši standardi. Od ponudnikov tretjih držav bi bilo treba zahtevati enako raven kakovosti in trajnostnosti kot od podjetij EU. Čiste tehnologije se ne zahtevajo zgolj od evropskih podjetij. Proizvodi in ponudniki, ki vstopajo na naš trg, bi morali zagotavljati enako raven trajnostnosti.

Ključno je, da naši javni kupci najdejo pravo ravnovesje med odprtostjo in enakimi konkurenčnimi pogoji. Z okvirom EU za javno naročanje jim je že na voljo celovita in prilagodljiva zbirka orodij. Te smernice jim dajejo potrebno zaupanje, da jo uporabijo in tako navedeno ravnovesje dosežejo tudi v praksi.

Jyrki Katainen
Evropska komisija
Podpredsednik za delovna mesta,
rast, naložbe in konkurenčnost

Elżbieta Bieńkowska
Evropska komisarka za notranji
trg, industrijo, podjetništvo ter
mala in srednja podjetja

¹ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij „Uspešno izvajanje javnega naročanja v Evropi in za njo“, COM(2017) 572 final.

² Skupno sporočilo Evropske komisije in visoke predstavnice Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko „EU-Kitajska: strateška vizija“, JOIN(2019) 5 final.

Zakaj te smernice?

Evropska komisija ter visoka predstavnica Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko sta marca 2019 sprejeli Skupno sporočilo Evropskemu parlamentu, Evropskemu svetu in Svetu „EU – Kitajska – strateška vizija“³ (sporočilo), v katerem pozivata, naj se uporabi „proaktiven pristop h krepitvi gospodarske konkurenčnosti in zagotavljanju enakih konkurenčnih pogojev“.

EU bi si morala pri svojih gospodarskih odnosih še naprej prizadevati za bolj uravnotežene in vzajemne pogoje. V tem pogledu so pomemben element javna naročila, ki znašajo približno 14 % bruto domačega proizvoda.

Vzpostavitev enotnega trga javnih naročil je eden ključnih dosežkov notranjega trga. Objava razpisov na ravni EU zagotavlja preglednost in ustvarja priložnosti za podjetja iz vse EU. Cilj boljšega izvajanja pravil v primeru tujih ponudnikov je zagotovitev najvišjih standardov kakovosti v vseh fazah postopka, najugodnejših ponudb, trajnostnosti projektov in enakih konkurenčnih pogojev za podjetja iz EU in podjetja zunaj EU, ki sodelujejo na razpisnih postopkih.

Komisija se je zato obvezala, da bo „objavila smernice o pravnem okviru za udeležbo tujih ponudnikov in blaga na trgu javnih naročil EU, pri čemer bo upoštevala pravila EU in mednarodna pravila o javnih naročilih, vključno s pravili o neobičajno nizkih ponudbah, varnostne, okoljske in delovne standarde“ (ukrep 7).

Evropski svet je podprl pristop Komisije in poziva Unijo k ukrepanju, ker mora „zaščititi svoje interese ob upoštevanju nepoštenih praks tretjih držav, pri tem pa v celoti uporabiti instrumente trgovinske zaščite in naša pravila o javnem naročanju ter zagotoviti dejansko vzajemnost pri javnih naročilih s tretjimi državami“. Poudaril je tudi, da bi bilo treba „zaradi varstva potrošnikov ter spodbujanja gospodarske rasti in konkurenčnosti [...] v skladu z dolgoročnimi strateškimi interesi Unije zagotoviti pošteno konkurenco na enotnem trgu in na svetovni ravni“.⁴

Poleg tega se je Komisija zavezala, da bo skupaj z državami članicami pred koncem leta 2019 pregledala izvajanje trenutnega okvira, da se ugotovijo pomanjkljivosti. Vse pri tem ugotovljene vrzeli bodo temeljito ocenjene, zlasti z vidika morebitnih vrzeli, ki ovirajo enake konkurenčne pogoje za podjetja iz EU in zunaj EU, ki sodelujejo na razpisnih postopkih.

Ponudnikov, blaga ali storitev tretjih držav ne zavezujejo zmeraj enaki ali enakovredni okoljski, socialni ali delovni standardi, kot se uporabljajo za gospodarske subjekte EU. Podobno za ponudnike tretjih držav ne veljajo nujno stroga pravila o državni pomoči, kakršna se uporabljajo v EU. Zato so lahko ponudniki, blago ali storitve EU v slabšem položaju. Treba je uporabljati pravila EU o javnem naročanju, s katerimi se zagotovi, da se za ponudnike iz EU in tretjih držav uporabljajo enaki ali enakovredni standardi in zahteve.

Za obravnavo izkrivljanj na evropskih trgih javnih naročil, ki so nastala zaradi subvencij tretjih držav ali drugih oblik državno podprtega financiranja, bo verjetno potrebna večsmerna intervencija. V tem smislu je ključna uporaba določb v zvezi z neobičajno nizkimi ponudbami, vendar to morda ne bo zadostovalo in bo potrebna nadaljnja analiza.

Sporočilo tudi opominja na zavezo Komisije, da zagotovi vzajemnost pri dostopu do tujih trgov javnih naročil. V preteklih letih je EU svoje trge javnih naročil zelo odprla tretjim državam, podjetja EU pa na nekaterih tujih trgih pogosto naletijo na težave pri dostopu do priložnosti v zvezi z javnimi naročili. Komisija je leta 2016 izdala spremenjen predlog instrumenta mednarodnih javnih naročil (IPI)⁵, ki bo, če bo sprejet, našim podjetjem odprl vrata in jim omogočil, da na enakopravni podlagi konkurirajo podjetjem zunaj EU.

³ JOIN(2019) 5.

⁴ Zasedanje Evropskega sveta dne 21. in 22. marca 2019, EUCO 1/19.

⁵ Spremenjeni predlog Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o dostopu blaga in storitev tretje države do notranjega trga javnih naročil Unije ter postopkih za podporo pogajanjem o dostopu blaga in storitev Unije do trgov javnih naročil tretjih držav, COM(2016) 34 final.

Komisija je z zavezo k ukrepom v sporočilu potrdila, kakšno pomembnost pripisuje spodbujanju poštene konkurence in enakim konkurenčnim pogojem na notranjem trgu na področju javnih naročil.

V skladu s cilji sporočila „Strateška vizija EU – Kitajska“ je namen teh smernic z izboljšanjem razumevanja nekaterih praktičnih vidikov postopkov javnega naročanja, določenih v ustrezni zakonodaji EU, zagotoviti pomoč javnim kupcem, kadar na razpisih sodelujejo tretje države. Hkrati je namen spodbujati načelo, da se v postopkih javnega naročanja

poleg cene upoštevajo tudi visoki evropski standardi, zlasti na področjih dela, okolja in varnosti. S tem so torej v pomoč pri zagotavljanju, da veljajo enaki konkurenčni pogoji kot za ponudnike, blago in storitve iz EU. Te smernice temeljijo na sporočilu „Uspešno izvajanje javnega naročanja v Evropi in za njo“⁶, s katerim je bilo vzpostavljeno široko partnerstvo z državami članicami za krepitev učinkovitosti javnih naročil. Poznavanje in izkoriščanje priložnosti, ki jih ponuja obstoječi pravni okvir, bo okrepilo enotni trg in prispevalo k enakim konkurenčnim pogojem na trgu javnih naročil EU.

Pravni okvir

Okvir javnega naročanja je določen v številnih instrumentih. V skladu s Pogodbo o delovanju Evropske unije (PDEU)⁷ za javna naročila v EU veljajo osnovna načela preglednosti, enakega obravnavanja in nediskriminacije. Direktive o javnem naročanju določajo minimalna harmonizirana pravila o javnem naročanju. Ta urejajo, kako organi in nekateri izvajalci javnih služb kupujejo blago, gradnje in storitve. Prenesena so v nacionalno zakonodajo in veljajo za razpise, katerih denarna vrednost presega določeni znesek. Postopkovna pravila veljajo za vsako posamezno javno naročilo ne glede na izvor ponudnika.

V mednarodnem okviru pogodbe, ki jih je sklenila EU, opredeljujejo, kdo ima zagotovljen dostop do trga javnih naročil EU. Glavna pomembna pogodba je Sporazum o vladnih naročilih (GPA)⁸, s katerim se trg javnih naročil EU odpira drugim pogodbenicam sporazuma. Poleg tega več sporazumov EU o prosti trgovini (SPT) vsebuje poglavja o javnem naročanju. Te smernice ne nadomeščajo ustrezne zakonodaje o javnem naročanju in se ne smejo razumeti kot priročnik z navodili, „kako izpolnjevati zahteve, določene v zakonodaji“. Le Sodišče Evropske unije je pristojno za pravno zavezujočo razlago zakonodaje EU⁹. Smernice ne posegajo v mednarodne obveznosti EU, kar zadeva njene trgovinske partnerice.

⁶ Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij „Uspešno izvajanje javnega naročanja v Evropi in za njo“, COM(2017) 572 final.

⁷ Prečiščena različica Pogodbe o delovanju Evropske unije, UL C 326, 26.10.2012.

⁸ https://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/gp_gpa_e.htm

⁹ Ta dokument ni pravno zavezujoč. Čeprav so v njem občasno povzete določbe zakonodaje EU, njegov namen ni dodajati ali zmanjševati pravice in obveznosti iz te zakonodaje. Kolikor je mogoče razumeti, da dokument razlaga zakonodajo EU, je treba poudariti, da je za pravno zavezujočo razlago prava EU pristojno samo Sodišče Evropske unije. Skladnost primerov, navedenih v tem dokumentu, z zakonodajo EU ni bila preverjena.

1. Dostop ponudnikov in blaga iz tretje države do trga javnih naročil EU

Člen 25 Direktive 2014/24/EU

Javni naročniki zagotovijo obravnavo gradenj, blaga, storitev in gospodarskih subjektov iz držav podpisnic navedenih sporazumov, ki ni manj ugodna od obravnave gradenj, blaga, storitev in gospodarskih subjektov Unije, kadar jih zajemajo priloge 1, 2, 4 in 5¹⁰ ter splošne pripombe k Dodatku I (v zvezi z Evropsko unijo) k Sporazumu GPA ter drugi mednarodni sporazumi, ki zavezujejo Unijo.

EU si dejavno prizadeva, da bi bile priložnosti v zvezi z javnimi naročili odprte za evropska podjetja, zato se zavzema za vzajemno odprtje trgov javnih naročil tretjih držav. V mednarodnih pogajanjih EU podpira širši prevzem meril kakovosti, vključno z okoljskimi, socialnimi, delovnimi in inovacijskimi vidiki, ter ambiciozno odprtje mednarodnih trgov javnih naročil.

EU se je v več mednarodnih sporazumih (npr. Sporazumu o vladnih naročilih in dvostranskih sporazumih o prosti trgovini s poglavji o javnem naročanju) zavezala, da bo za nekatere gradnje, blago, storitve in gospodarske subjekte več tretjih držav zagotovila dostop do svojih trgov javnih naročil.

Temu primerno direktive o javnem naročanju določajo, da javni naročniki zagotovijo obravnavo gradenj, blaga, storitev in gospodarskih subjektov iz držav podpisnic navedenih sporazumov, ki ni manj ugodna od obravnave gradenj, blaga, storitev in gospodarskih subjektov Unije, kadar jih zajemajo ti sporazumi¹¹.

Zunaj okvira te obveznosti gospodarski subjeki iz tretjih držav, ki nimajo sporazuma o odprtju trga javnih naročil

EU ali katerih blago, storitve in gradnje niso zajeti v takem sporazumu, nimajo zagotovljenega dostopa do postopkov javnega naročanja v EU in so lahko izključeni.

1.1 Sporazumi o mednarodnem javnem naročanju in instrument za mednarodno javno naročanje

Sporazum o vladnih naročilih (GPA)

Sporazum o vladnih naročilih, sklenjen v okviru Svetovne trgovinske organizacije (STO), subjektom iz 19 drugih sodelujočih partneric STO omogoča, da oddajajo ponudbe za nekatera javna naročila v EU, državam EU pa, da oddajajo ponudbe za naročila v 19 drugih partnericah STO.

Dvostranski sporazumi o prosti trgovini

EU je sklenila sporazume o prosti trgovini (SPT) z državami po vsem svetu, kar podjetjem pogodbenic omogoča boljši vzajemni dostop do trgov javnih naročil.

To velja na primer za nedavna sporazuma o prosti trgovini s Kanado in Japonsko.

Če javni kupci prejmejo ponudbo od gospodarskega subjekta zunaj EU, bi morali preveriti, ali je ponudba zajeta v sporazumih o mednarodnem javnem naročanju, ki jih je podpisala EU, kot so Sporazum o vladnih naročilih ali sporazumi o prosti trgovini, da ugotovijo, ali ima ponudnik zagotovljen dostop do javnega naročila.

¹⁰ Po trenutnem besedilu Sporazuma GPA so zadevne priloge iz člena 25 zdaj priloge 1, 2, 4, 5, 6 in 7.

¹¹ V zvezi s tem glej člen 25 Direktive 2014/24/EU in člen 43 Direktive 2014/25/EU.

Sporazum o vladnih naročilih ima trenutno 20 pogodbenic: EU za svojih 28 držav članic, Armenija, Avstralija, Črna gora, Hongkong (Kitajska), Islandija, Izrael, Japonska, Južna Koreja, Kanada, Kitajski Tajpej, Lihtenštajn, Moldavija, Norveška, Nova Zelandija, Singapur, Švica, Ukrajina, Združene države in Nizozemska (za Arubo).

Sporazum o vladnih naročilih in poglavja o vladnih naročilih v sporazumih o prosti trgovini se ne uporabljajo samodejno za vsa vladna naročila pogodbenic. Sporazum o vladnih naročilih in sporazumi o prosti trgovini imajo dva dela:

- a) pravno besedilo s pravili glede načel in postopkov ter
- b) liste kritja vsake pogodbenice.

Liste kritja določajo, kateri javni subjekti morajo upoštevati dogovorjena pravila ter v kakšnem obsegu so njihova javna naročila blaga in storitev odprta za udeležbo gospodarskih subjektov (ter njihovega blaga in storitev) drugih pogodbenic GPA in partneric SPT.

Zajeta so samo javna naročila, ki presegajo določene mejne vrednosti, navedene v listi kritja vsake pogodbenice.

Liste kritja trga EU so določene v prilogah k Dodatku I k Sporazumu o vladnih naročilih in v ustreznih prilogah k zadevnim sporazumom o prosti trgovini. S preverjanjem teh virov lahko javni kupec ugotovi, ali ima ponudnik (ali njegovo blago in storitve) zagotovljen dostop do javnega naročila.

EU s sporazumi o prosti trgovini spodbuja uporabo okoljskih, socialnih in z delom povezanih vidikov, dokler se ti uporabljajo nediskriminatorno. Ti sporazumi prispevajo k nadaljnjemu odprtju trgov javnih naročil EU in tretjih držav.

V primeru sporazumov o prosti trgovini morajo javni naročniki upoštevati podoben postopek preverjanja, kar zadeva kritje načrtovanega javnega naročila. EU je vključila pravila o javnem naročanju in obveze glede dostopa do trga v veliko svojih sporazumov o prosti trgovini. Sporazumi o prosti trgovini večinoma temeljijo na zgradbi Sporazuma o vladnih naročilih.

Instrument za mednarodno javno naročanje

Komisija je predlagala instrument za mednarodno javno naročanje (IPI)¹² za pospeševanje vzajemnosti in zagotavljanje močnejšega položaja pri pogajanjih s tretjimi državami o odprtju njihovih trgov javnih naročil za podjetja EU. Obstaja jasna potreba po močnejšem pogajalskem položaju, da se preprečijo diskriminatorni ukrepi in čista zaprtja trgov.

Zato je Evropski svet 21. marca 2019 v sklepih pozval k „nadaljevanju razprav o instrumentu EU za mednarodno naročanje“¹³.

1.2 Posebna pravila in sporazumi za posamezne sektorje in projekte

Medvladni sporazumi

Mednarodni sporazumi s tretjimi državami lahko vsebujejo posebna pravila o javnih naročilih, vendar morajo biti skladna z načeli preglednosti, enakega obravnavanja in nediskriminacije iz Pogodbe.

Sektor javnih služb

V sektorju javnih služb lahko javni kupci zavrnejo ponudbe za naročila blaga, če je več kot 50 % proizvodov iz nekaterih tretjih držav.

Obramba in varnost

Pri javnih naročilih na področju obrambe in varnosti se lahko države članice same odločijo, ali bodo dovolile, da javni kupci sprejemajo tuje ponudnike.

1.2.1 Javna naročila, organizirana v okviru medvladnih sporazumov

V posebnih primerih in za konkretne projekte lahko države članice načrtujejo, da se naročila dodelijo na podlagi mednarodnih sporazumov s tretjimi državami, ki imajo drugačno ureditev za javna naročila v primerjavi z evropskim okvirom.

Razpisni postopki v okviru takih sporazumov so izvzeti iz zakonodaje EU o javnem naročanju pod pogoji, določenimi v direktivah, dokler so posebna pravila o javnem naročanju iz mednarodnega sporazuma v celoti skladna s Pogodbo EU, zlasti z načeli preglednosti, enakega obravnavanja in nediskriminacije. Taki sporazumi morajo biti priglašeni Komisiji.

Pri javnih naročilih, organiziranih na podlagi takih mednarodnih sporazumov, se morajo upoštevati načela Pogodbe EU, vključno s primerno in javno objavo, tako da se udeležba omogoči vsem podjetjem ne glede na kraj njihovega sedeža ali državo izvora. Neposredna oddaja, ki že po naravi ne zagotavlja preglednosti in konkurenčnosti, ni združljiva s temi temeljnimi načeli.

¹² Spremenjeni predlog Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o dostopu blaga in storitev tretje države do notranjega trga javnih naročil Unije ter postopkih za podporo pogajanjem o dostopu blaga in storitev Unije do trgov javnih naročil tretjih držav, COM(2016) 34 final.

¹³ Zasedanje Evropskega sveta dne 21. in 22. marca 2019, EUCO 1/19.

V zunanjem okviru noben mednarodni sporazum, sklenjen med državo članico in eno ali več tretjimi državami, ne more biti podlaga za dodelitev naročil neposredno tretjim državam ali njihovim gospodarskim subjektom. To ne bi bilo združljivo z izključno pristojnostjo EU, kar zadeva skupno trgovinsko politiko, in osnovnimi načeli Pogodb EU, kar zadeva javno naročanje. Ugodni pogoji financiranja za projekt prav tako ne morejo biti podlaga za neposredno dodelitev.

1.2.2 Ukrepi v sektorju javnih služb

Člen 85 Direktive 2014/25/EU – Ponudbe, ki zajemajo proizvode s poreklom iz tretjih držav

1. Ta člen se uporablja za ponudbe, ki zadevajo proizvode, ki so po poreklu iz tretjih držav, s katerimi Unija ni sklenila dvostranskega ali večstranskega sporazuma, ki bi zagotavljal primerljiv in dejanski dostop podjetij iz Unije na trge teh tretjih držav. Ta člen ne vpliva na obveznosti Unije ali njenih držav članic do tretjih držav.
2. Vse ponudbe za izvedbo javnega naročila blaga se lahko zavmejo, če delež proizvodov, ki so po poreklu iz tretjih držav, kakor je to določeno v skladu z Uredbo (EU) št. 952/2013 Evropskega parlamenta

in Sveta, presega 50 % skupne vrednosti proizvodov, ki sestavljajo ponudbo. Za namene tega člena se programska oprema, ki se uporablja v opremi telekomunikacijskih omrežij, pojmuje kot proizvod.

3. Če sta dve ponudbi ali je več ponudb enakovrednih glede na merila za oddajo javnega naročila, opredeljena v členu 82, je treba ob upoštevanju drugega pododstavka tega odstavka dati prednost ponudbam, ki jih ni mogoče zavrniti v skladu z odstavkom 2 tega člena. Cene teh ponudb je za namene tega člena treba obravnavati kot enakovredne, če razlika v ceni ne presega 3 %. Vendar se eni ponudbi ne sme dati prednosti pred drugo v skladu s prvim pododstavkom, če bi naročnik z njenim sprejemom moral nabaviti opremo, ki bi se po tehničnih lastnostih razlikovala od obstoječe, kar bi povzročilo neskladnost ali tehnične težave pri delovanju in vzdrževanju ali nesorazmerno stroške.
4. Za namene tega člena se tiste tretje države, na katere so se s sklepom Sveta v skladu z odstavkom 1 razširile ugodnosti te direktive, ne upoštevajo pri določanju deleža iz odstavka 2 glede proizvodov, ki so po poreklu iz tretjih držav.

Člen 43 Direktive 2014/25/EU ne zagotavlja dostopa do trga javnih naročil EU vsem subjektom tretje države. Poleg tega določa posebno ureditev za ponudbe, ki zajemajo proizvode s poreklom iz tretjih držav. To je določeno v členu 85 Direktive 2014/25/EU.

Javni kupci, ki opravljajo dejavnosti v vodnem, energetskem in prometnem sektorju ter sektorju poštnih storitev, lahko zavrnejo ponudbe za naročila blaga, če delež proizvodov, ki so po poreklu iz tretjih držav, presega 50 % skupne vrednosti proizvodov, ki sestavljajo ponudbo.

Ta ureditev se uporablja samo za proizvode s poreklom iz tretjih držav, ki niso zajete v sporazumu, s katerim bi bil zagotovljen primerljiv in dejanski dostop podjetij iz EU do trgov teh tretjih držav.

Če javni kupec take ponudbe ne zavrne, ampak dovoli njeno udeležbo v postopku javnega naročanja, mora dati prednost enakovrednim ponudbam z manj kot 50 % proizvodov, ki so po poreklu iz tretjih držav¹⁴. Javnemu kupcu take prednosti ni treba dati, če bi naročnik z njenim sprejemom moral nabaviti opremo, ki bi se po tehničnih lastnostih razlikovala od obstoječe, kar bi povzročilo neskladnost ali tehnične težave pri delovanju in vzdrževanju ali nesorazmerno stroške.

¹⁴ Člen 85(1) v povezavi s členom 85(2) Direktive 2014/25/EU.

Pred kratkim je javni kupec uporabil prožnost iz člena 85 direktive o javnih gospodarskih službah, da bi od ponudnika zahteval izjave o poreklu njegovih proizvodov. Ker je bilo več kot 50 % proizvodov po poreklu iz tretjih držav, zajetih v predpisu, je zadevno ponudbo zavrnil.

Ta izključitev pomeni tudi, da na specifičnem področju obrambnih in varnostnih trgov države članice zadržijo pristojnost odločanja o tem, ali lahko njihov naročnik dovoli, da gospodarski subjekti iz tretjih držav sodelujejo pri postopkih oddaje naročil. To odločitev bi morale sprejeti na podlagi razmerja med ceno in kakovostjo, ob upoštevanju potrebe po konkurenčni bazi evropske obrambne tehnologije in industrije, pomena odprtih in poštenih trgov ter doseganju medsebojnih koristi. Države članice bi si morale prizadevati za vse večjo odprtost trgov. Njihove partnerice bi prav tako morale izkazovati odprtost na podlagi mednarodno dogovorjenih pravil, zlasti kar zadeva odprto in pošteno konkurenco.

Nakupi blaga in storitev v obrambnem in varnostnem sektorju so pogosto občutljivi. Posebne zahteve za take nakupe so določene v Direktivi 2009/81/ES¹⁶ v okviru potrebe držav članic, da zagotovijo zanesljivost oskrbe in varovanje zaupnih informacij.

1.2.3 Nakupi na področju obrambe in varnosti

Za nakupe na podlagi direktive o javnem naročanju na področju obrambe in varnosti vsaka država članica v nacionalnih pravilih določa¹⁷, ali lahko njihovi javni kupci dovolijo, da pri postopkih oddaje naročil sodelujejo gospodarski subjekti iz tretjih držav¹⁸. Če se javni kupci odločijo, da ne bodo dovolili gospodarskih subjektov ali blaga iz tretjih držav, lahko tako splošno omejitev navedejo že v obvestilu o javnem naročilu in razpisni dokumentaciji. Lahko pa se odločijo, da te ponudbe zavrnejo posamezno v odločitvi o oddaji naročila. V zadnjem primeru morajo javni kupci v razpisni dokumentaciji navesti, da si pridružujejo pravico do zavrnitve ponudb iz obrambnih in varnostnih razlogov.

Za zaščito svojih posebnih varnostnih interesov lahko javni kupci sprejmejo tudi druge ukrepe:

- od ponudnikov lahko zahtevajo nacionalna varnostna potrdila in tuja varnostna potrdila sprejmejo samo, če veljajo za enakovredna na podlagi ravni sodelovanja na obveščevalnem področju med zadevnima državama;
- od tujih ponudnikov lahko zahtevajo certifikate, s katerimi se zagotovi, da bo dovoljen prevoz opreme, vključno z dodatno dostavo v kriznih razmerah;
- od ponudnikov lahko zahtevajo tudi, da prevzamejo obveznosti glede dostopa do tajnih podatkov in njihove zaupnosti;
- zahtevajo lahko skladnost ponudnikov in rešitev z dodatnimi zahtevami, ki izhajajo iz posebnih zakonodaj na področju varnosti. Na primer na področju kibernetike varnosti direktiva o varnosti omrežij in

Uvodna izjava (18) Direktive 2009/81/EU:

Naročila orožja, streliva in vojaških sredstev, ki jih oddajo naročniki, ki delujejo na področju obrambe, so izključena iz področja uporabe Sporazuma o vladnih naročilih (Government Procurement Agreement – GPA), sklenjenega v okviru Svetovne trgovinske organizacije. Druga naročila, ki jih pokriva ta direktiva, so tudi izključena iz izvajanja GPA na podlagi člena XXIII¹⁵ Sporazuma. [...]

¹⁵ V trenutnem besedilu Sporazuma GPA ustrezne določbe niso več vključene v člen XXIII, ampak v člen III.

¹⁶ UL L 216, 20.8.2009, str. 76.

¹⁷ Države članice bi morale to odločitev sprejeti na podlagi razmerja med ceno in kakovostjo, ob upoštevanju potrebe po konkurenčni bazi evropske obrambne tehnologije in industrije, pomena odprtih in poštenih trgov ter doseganju medsebojnih koristi. Ta odločitev je lahko tudi selektivna, tj. dovoljevanje samo gospodarskih subjektov iz vseh ali nekaterih držav podpisnic Sporazuma o vladnih naročilih, ne pa iz drugih tretjih držav (držav, ki niso del EGP in niso podpisnice Sporazuma o vladnih naročilih ter s katerimi EU nima dvostranskih sporazumov o odpiranju trgov javnih naročil).

¹⁸ Glej drugi odstavek uvodne izjave 18 Direktive 2009/81/ES.

informacij¹⁹ vsebuje ukrepe za visoko skupno raven varnosti omrežij in informacijskih sistemov v Uniji.

Javni kupci lahko od izvajalcev zahtevajo, da svojo dobavno verigo odprejo konkurenčnemu razpisnemu postopku. S tem se omogoči, da se dobavni verigi pridružijo novi subjekti²⁰.

Pri nekaterih izjemnih nakupih na področju obrambe in varnosti gre za nacionalne varnostne interese. Za nekatera javna naročila so potrebne tako zelo stroge zahteve glede zanesljivosti oskrbe ali so tako zaupna in pomembna za nacionalno suverenost, da posebne določbe Direktive 2009/81/ES morda ne zadostujejo za varovanje bistvenih varnostnih interesov države članice.

Za take nakupe člen 346 PDEU določa odstopanje, ki državam članicam omogoča, da naročila dodelijo brez uporabe pravil Direktive²¹. Države članice morajo od primera do primera oceniti, ali je mogoče uporabiti to izključitev, in sicer tako, da ugotovijo bistvene varnostne interese ter ocenijo potrebnost posebnega ukrepa, pri čemer upoštevajo načelo sorazmernosti in potrebo po strogi interpretaciji takega odstopanja²².

1.3 V praksi

Sporazumi o mednarodnem javnem naročanju

- Javni kupci bi morali preveriti, ali je ponudnik tretje države zajet s Sporazumom GPA ali dvostranskim sporazumom. Če ni, nima zagotovljenega dostopa do postopkov javnega naročanja v EU.

Javna naročila v okviru medvladnih sporazumov

- Pri javnih naročilih morajo biti spoštovana načela preglednosti, enakega obravnavanja in nediskriminacije iz Pogodbe.
- V okviru takih sporazumov se naročila ne morejo oddati neposredno.

Javna naročila v okviru direktive o javnih gospodarskih službah

- Javni kupci bi morali preveriti, ali je več kot 50 % proizvodov, ponujenih za naročilo blaga, po poreklu iz tretjih držav.
- Če te tretje države niso zajete s Sporazumom GPA ali dvostranskim sporazumom, se lahko ponudba zavrne.

Javna naročila na področju obrambe in varnosti

- Ta javna naročila niso vključena v Sporazum GPA ali obstoječe dvostranske sporazume.
- Javnim kupcem ni treba omogočiti dostopa subjektom tretje države.

¹⁹ Direktiva 2016/1148/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 6. julija 2016 o ukrepih za visoko skupno raven varnosti omrežij in informacijskih sistemov v Uniji.

²⁰ Člen 21 Direktive 2009/81/ES.

²¹ Opredelitev bistvenih varnostnih interesov je v izključni pristojnosti držav članic, kot je navedeno v uvodni izjavi 16 direktive (glej tudi sodbo z dne 30. septembra 2003 v zadevi T-26/01).

²² Glej sodbo Sodišča EU z dne 13. decembra 2007 v zadevi C-337/06, Bayerischer Rundfunk, točka 64.

2. Neobičajno nizke ponudbe

Člen 69 Direktive 2014/24/EU

1. Javni naročniki od gospodarskih subjektov zahtevajo, da pojasnijo ceno ali stroške, predlagane v ponudbi, če so ponudbe glede na gradnje, blago ali storitve neobičajno nizke.
2. Pojasnila iz odstavka 1 se lahko nanašajo zlasti na:
 - (a) ekonomiko proizvodnega postopka, storitev, ki se zagotavljajo, ali metode gradnje;
 - (b) izbrane tehnične rešitve ali izjemno ugodne pogoje, ki so na voljo ponudniku za dobavo blaga ali izvajanje storitev ali za izvedbo gradnje;
 - (c) izvirnost gradenj, blaga ali storitev, ki jih predlaga ponudnik;
 - (d) izpolnjevanje zahtev iz člena 18(2);
 - (e) izpolnjevanje zahtev iz člena 71;
 - (f) možnost, da ponudnik pridobi državno pomoč.
3. Javni naročnik oceni predložene informacije, tako da se posvetuje s ponudnikom. Ponudbo lahko zavrne le, če predložena dokazila zadostno ne pojasnijo nizke ravni predlagane cene ali stroškov, pri čemer se upoštevajo elementi iz odstavka 2. Javni naročniki zavrnejo ponudbo, če ugotovijo, da je neobičajno nizka, ker ni skladna z veljavnimi obveznostmi iz člena 18(2).

Z ugotavljanjem, preiskovanjem in zavrnitvijo neobičajno nizkih ponudb javni kupci zagotavljajo enake konkurenčne pogoje.

Pri oblikovanju razpisnih specifikacij bi morali javni kupci ustrezno pozornost nameniti pričakovani ceni ali stroškom blaga ali storitev. Javni kupec mora v oceni upoštevati vsa merila, določena v razpisni dokumentaciji, vključno z zahtevami glede izvedbe naročila ter merili za izbiro in oddajo.

S temeljitim izračunom pred začetkom postopka javnega naročanja se preprečijo težave v poznejši fazi. V razpisno dokumentacijo vključene informacije o obsegu, tudi v denarnem smislu, ki ga javni kupec pričakuje, so lahko za

ponudnike dober pokazatelj pričakovane ravni kakovosti in bodo preprečile neustrezne ponudbe.

Po prejemu ponudb bo moral javni kupec oceniti, ali so ponudbe videti razumno izračunane. Na primer, cena ali stroški v ponudbi lahko odstopajo od cene ali stroškov, ki jih ponujajo drugi ponudniki ali od lastne ocene javnega kupca, ne da bi bile v primerjavi z drugimi ponudbami razvidne posebnosti, ki bi jasno upravičevale razliko. Javni kupci lahko podvomijo glede tega, ali je ponudba ekonomsko vzdržna in se lahko izvede v skladu z razpisnimi zahtevami in veljavnimi pravnimi obveznostmi ali pa je neobičajno nizka.

Seznanjenost s ceno

- Poznavanje trga je ključno
- Seznanite se s ceno prejšnjih javnih naročil
- Posvetujte se s strokovnjaki in drugimi javnimi naročniki

2.1 Prepoznavanje neobičajno nizkih ponudb

Direktive ne opredeljujejo, kaj je neobičajno nizka ponudba, niti ne določajo posebne metode za izračun praga, od katerega se ponudba šteje za neobičajno. Nekatere države članice so določile prostovoljne in obvezne metode. Države članice lahko same določijo nacionalna pravila ali metode, ki se uporabijo za prepoznavanje ponudb, za katere obstaja sum, da so neobičajno nizke, dokler so ta pravila objektivna in nediskriminatorna²³. Uporabijo lahko aritmetične metode, ki temeljijo na oceni odstopanja ponudbe od povprečne cene vseh ponudnikov²⁴ ali od vrednosti javnega naročila, kot jo je ocenil javni kupec. Veljavna metoda je lahko tudi upoštevanje razlike med najnižjo in drugo najnižjo ponudbo. Taka pravila lahko vključujejo uporabo posebnih odstotnih

²³ Glej točko 68 sodbe v združenih zadevah C-285/99 in C-286/99, *Impresa Lombardini SpA*.

²⁴ Taka „relativna“ primerjava (vključene vse predložene ponudbe) je lahko ustrežnejša, kadar je prejetih dovolj ponudb, saj taka primerjava verjetno najbolj odraža tržne razmere.

pragov za prepoznavanje neobičajno nizkih ponudb. Če metode ne določa nacionalna zakonodaja, lahko javni kupci sami določijo pregledne in nediskriminatorne metode.

Ponudbe se lahko zdijo neobičajno nizke glede na katerega koli od pomembnih parametrov in meril za oddajo. To lahko velja na primer, če je razmerje med ponujeno kakovostjo in ceno sumljivo.

Kadar javni kupec prejme ponudbo, za katero sumi, da je neobičajno nizka, je pravno obvezan, da od zadevnega gospodarskega subjekta zahteva pojasnilo glede ponujene cene²⁵. Javni kupec ne sme zavrniti ponudbe, ne da bi gospodarskemu subjektu dal priložnost, da ceno pojasni in upraviči. To velja tudi za aritmetične metode, ki se uporabljajo za prepoznavanje sumljivih ponudb. Take metode ne omogočajo takojšnje zavrnitve brez preiskave.

Prepoznavanje neobičajno nizkih ponudb

POGLEJTE VSE PARAMETRE PONUDBE

- Ali se ponudba zdi razumno izračunana?
- Ali lahko ponudnik naredi, kar predlaga, za ceno, ki jo predlaga?
- Ali je v moji državi določena kakšna metoda za lažje prepoznavanje, oceno in vrednotenje?

Ali niste prepričani, da je ponudba zanesljiva?

2.2 Preiskovanje neobičajno nizkih ponudb

Kot splošno pravilo bi morali javni kupci od gospodarskega subjekta zahtevati, da dokaže zanesljivost tehničnih, ekonomskih ali pravnih domnev ali praks, ki so podlaga za ponudbo. Da bi lahko javni kupci presodili pojasnila, ki jih poda ponudnik, morajo zahtevati vse podrobnosti, ki jih štejejo za primerne²⁶. Glede na sodno prakso morajo javni kupci predvsem pisno zahtevati podrobnosti o elementih ponudbe, za katero obstaja sum neobičajnosti, zaradi katere je javni kupec podvomil o posameznem primeru²⁷. Zlasti morajo biti pozorni na sposobnost ponudnika, da vse zahteve razpisne dokumentacije, vključno z zahtevami glede družbeno odgovornih in zelenih javnih naročil, izpolni po ponujeni ceni.

Načeloma lahko javni kupci zahtevajo informacije o vseh vprašanih, ki so po njihovem mnenju pomembna za oceno predlagane ravni cene ali stroška. V skladu z Direktivo lahko ta vprašanja vključujejo vidike ekonomike proizvodnega

postopka, vključno s podlago za ponujeno ceno za celotno življenjsko dobo, tehnične rešitve ali izvirnost ponudbe²⁸. Seznam takih vidikov ni izčrpen.

Priporočljivo je tudi, da javni kupci²⁹ poizvedo, ali ponudba izpolnjuje veljavne obveznosti na področjih okoljske, socialne ali delovne zakonodaje, ki so določene v zakonodaji Unije, nacionalni zakonodaji, kolektivnih pogodbah ali določbah mednarodnega okoljskega, socialnega in delovnega prava, naštetih v Prilogi X³⁰. Te obveznosti veljajo neposredno, ne glede na njihovo vključenost v razpisni dokumentaciji.

Pojasnila, ki se zahtevajo od ponudnika, so lahko povezana tudi z morebiti nepoštenimi trgovinskimi praksami, kot je obstoj tujega subvencioniranja ali dampainga, ki izkrivljata notranji trg. Pri poizvedovanju o nepoštenih trgovinskih praksah morajo javni kupci posebno pozornost nameniti ponudbam za blago ali storitve iz tretjih držav, katerih cene ali stroški so lahko izkrivljeni zaradi državno podprtega financiranja. Obstoj finančne podpore tuje države bi lahko bil del celotne ocene izvedljivosti ponudbe.

Ponudnik bo moral zagotoviti vse potrebne dokaze za zadovoljivo pojasnilo. To lahko vključuje podrobne informacije, ki jih spremlja primerna dokumentacija o proizvodnem postopku, objektih, socialnih pogojih, certifikatih, okoljskih standardih itd. Razlogi, ki jih ponudnik navede v utemeljitvi izvedljivosti ponudbe, se morajo skladati s pogoji prvotne ponudbe³¹. V tem pogledu se javni kupci ne smejo omejiti na zahtevanje zapriseženih izjav ponudnika, da namerava izpolniti take obveznosti.

V postopku preiskave lahko javni kupec postavi dodatna vprašanja, zlasti da oceni, ali so predložene informacije pristne. Od ponudnika se lahko zahtevajo tudi nadaljnje podrobnosti o vprašanih in vidikih, ki jih javni kupec ni določil v prvotni zahtevi, ki pa so se pojavili zaradi ocene predloženih informacij.

Preiskovanje neobičajno nizkih ponudb

OD PONUDNIKA ZAHTEVAJTE INFORMACIJE

PRIMERI:

- Kako je ponudnik izračunal cene in stroške na splošno?
- Kako je ponudnik prišel do določene cene za določeno postavko?
- Ali cena omogoča izpolnitev vseh pravnih in pogodbenih zahtev?

²⁵ Sodba Sodišča EU v združenih zadevah C-285/99 in C-286/99, točki 43 in 73.

²⁶ Sodba Sodišča EU v združenih zadevah C-285/99 in C-286/99, točki 43 in 55.

²⁷ Sodba Sodišča EU v združenih zadevah C-285/99 in C-286/99, točka 51.

²⁸ Člen 69(2) Direktive 2014/24/EU.

²⁹ Člen 69(2)(d) in 69(3).

³⁰ Člen 18(2) Direktive 2014/24/EU.

³¹ Splošno sodišče, zadeva T-422/11, *Computer Resources International*, točka 87.

- Ali cena omogoča izpolnitev vseh zahtevanih delovnih in okoljskih standardov?
- Kako je ponudba financirana? Ali je izračun zanesljiv?
- Vprašajte po vseh informacijah, ki se vam zdijo pomembne.
- Prosite za konkreten dokaz.

Ali vas ponudnikova razlaga ne prepriča?

2.3 Zavrnitev neobičajno nizkih ponudb

Javni kupec lahko zavrne ponudbo brez dokazovanja, kadar kljub zbranim dokazom ni prepričan, da bo ponudnik lahko izvedel naročilo po ponujeni ceni ali strošku ter v skladu z razpisno dokumentacijo in vsemi veljavnimi pravnimi obveznostmi.

Odločitev lahko temelji na enem elementu ali kombinaciji dejavnikov, vključno s skladnostjo z delovnimi in okoljskimi standardi ter morebitno državno pomočjo, kar vodi do končne presoje javnega kupca.

V skladu s členom 69(3) Direktive 2014/24/EU morajo javni kupci zavrniti ponudbo, če ugotovijo, da ponujena neobičajno nizka cena ali stroški izhajajo iz neskladnosti ponudnika z obvezno zakonodajo Unije, nacionalno zakonodajo, kolektivnimi pogodbami ali mednarodnimi predpisi na področju socialnega, delovnega ali okoljskega prava (člen 18(2) Direktive 2014/24/EU v povezavi s Prilogo X direktive – glej oddelek 2 zgoraj).

Zavrnitev neobičajno nizkih ponudb

BITI MORATE PREPRIČANI

- Ponudnik mora dokazati zanesljivost svoje ponudbe.
- Ali je ponudnik to storil za vse zahtevane vidike?
- Ali menite, da lahko ponudnik izpolni VSE POGODBENE obveznosti za predlagano ceno?
- Če še imate razumne dvome, lahko ponudbo zavrnete.
- Če ste ugotovili, da je ponudba neobičajno nizka, ker ne izpolnjuje pravnih obveznosti iz člena 18(2) Direktive 2014/24, jo je treba zavrniti.

2.4 V praksi

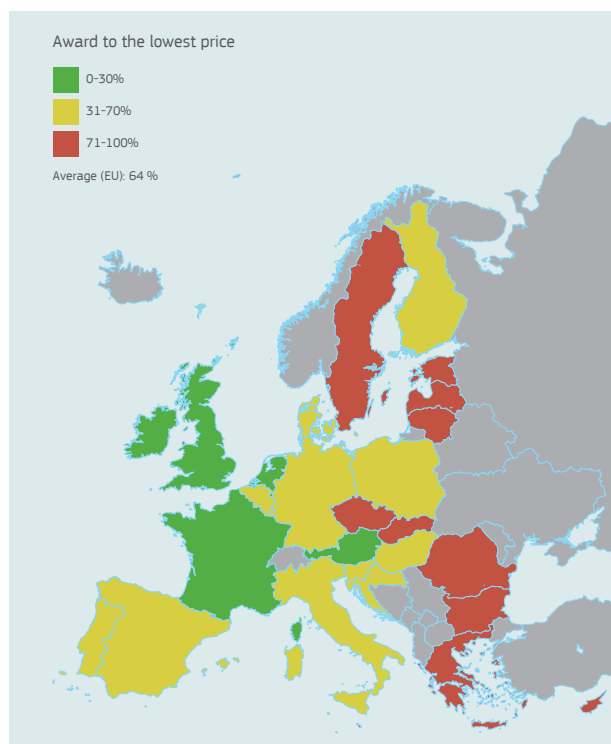
Neobičajno nizke ponudbe

- Javni kupci morajo preveriti, ali je ponudba finančno trdna ali pa je neobičajno nizka.
- Javni kupci morajo poizvedovati pri ponudniku. Postavijo lahko vsa vprašanja, ki se jim zdijo pomembna.
- Če niso prepričani o finančni izvedljivosti ponudbe, jo lahko zavrnejo.

3. Standardi kakovosti – strateški pristop k javnemu naročanju

Komisija je prepoznala pomembnost javnega naročanja kot zmogljivega orodja za porabo javnega denarja na učinkovit, trajnostni in strateški način. V svojem sporočilu „Uspešno izvajanje javnega naročanja v Evropi in za njo“³² je poudarila, da je uporaba visokokakovostnih standardov ključna pri odzivanju centralnih in lokalnih organov na družbene, okoljske in gospodarske izzive. S poudarjanjem pomembnosti strateškega javnega naročanja si Komisija prizadeva povečati ozaveščenost držav članic glede pomena strateškega javnega naročanja tako znotraj Unije kot pri obravnavi ponudb od subjektov tretjih držav.

Strateško naročanje omogoča odgovornejšo in bolj strateško porabo javnega denarja, podpira naložbe znotraj EU in lahko z zagotavljanjem, da vsi ponudniki upoštevajo iste standarde, ne glede na njihov izvor, pomaga pri ustvarjanju enakih konkurenčnih pogojev.

Priložnosti, ki jih ponuja strateško javno naročanje, trenutno niso zadostno izkoriščene. V več kot polovici postopkov javnega naročanja je edino merilo za dodelitev še vedno najnižja cena, čeprav direktive o javnem naročanju javnim kupcem puščajo povsem proste roke, da se namesto tega odločijo za nakupe na podlagi stroškovne učinkovitosti in meril, ki temeljijo na kakovosti.

Upoštevanje vidikov, ki temeljijo na kakovosti, pri javnem naročanju javnim kupcem omogoča, da nakupijo bolj trajnostne in bolj inovativne proizvode in storitve. Vidiki, ki temeljijo na kakovosti, lahko tudi zagotovijo skladnost z visokimi okoljskimi, socialnimi in delovnimi standardi za subjekte in blago iz EU, pa tudi iz tretjih držav.

Za ponudnike, blago ali storitve tretje države ne veljajo vedno enaki visoki standardi kakor za tiste v EU. Vendar trenutni okvir javnega naročanja v EU zagotavlja pravila, ki jih je mogoče in treba uporabljati, da bi se za ponudnike, blago in storitve tretje države uporabljali isti visoki standardi kot za ponudnike iz EU. Strateški pristop k javnemu naročanju vodi do sprememb ravnanja na trgu, javnih deležnikov in družbe kot celote.

Jasni standardi kakovosti bi morali omogočati, da na enakopravni podlagi sodeluje kar najširši razpon ponudnikov. Za vse ponudnike in blago bi morali veljati isti standardi kakovosti, merila in zahteve ne glede na kraj njihovega izvora. Jasno opredeljeni standardi kakovosti javnim kupcem olajšajo ustvarjanje pravih pogojev, v katerih lahko vsi ponudniki tekmujejo odprto in enakopravno.

Družbeno odgovorno javno naročanje, zeleno javno naročanje in javno naročanje inovativnih rešitev javnim kupcem pomagajo v javna naročila vključevati trajnost in inovacije.

Namen družbeno odgovornega javnega naročanja je zagotoviti družbeni vpliv na skupnosti z uvedbo družbenih vidikov v postopke javnega naročanja. Podpira lahko trajnostni razvoj, prispeva k vladnim prizadevanjem za doseganje mednarodnih trajnostnih ciljev³³, spodbuja etične trge in dobavne verige ter pozitivne družbene izide na nacionalni in lokalni ravni. Komisija bo leta 2020 objavila izčrpen vodnik o uvedbi družbenih vidikov v javna naročila ter bo razširjala zbirko dobrih praks glede družbeno odgovornega javnega naročanja.

Zeleno javno naročanje javnim kupcem omogoča, da v vse stopnje postopka javnega naročanja vključijo okoljske zahteve. V okviru zelenega javnega naročanja se spodbuja nakup blaga, storitev in gradenj z zmanjšanim okoljskim vplivom med celotno življenjsko dobo. S tem se podpira razvoj zelenih tehnologij in proizvodov. Z uporabo zelenega javnega naročanja lahko javni kupci prispevajo k ciljem okoljske politike v zvezi s podnebnimi spremembami, učinkovito porabo virov, trajnostno potrošnjo in krožnim gospodarstvom. Pri zelenem

³² Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij „Uspešno izvajanje javnega naročanja v Evropi in za njo“, COM(2017) 572 final.

³³ Na primer cilji Združenih narodov za trajnostni razvoj, zlasti cilj trajnostnega razvoja 12.7 (Spodbujanje praks javnega naročanja, ki so trajnostne, v skladu z nacionalnimi politikami in prednostmi). Okoljska skupščina ZN je v resoluciji marca 2019 vse države članice pozvala, naj si prizadevajo za doseganje trajnostne porabe in proizvodnje, razvijejo trajnostne politike javnega naročanja in posodobijo pravne okvire javnega naročanja v skladu s svojo zavezanostjo k doseganju cilja trajnostnega razvoja 12.7; glej resolucijo: <http://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/28517/English.pdf?sequence=3&isAllowed=y>.

javnem naročanju se spodbuja tudi upoštevanje stroškov v celotni življenjski dobi naročila in ne samo nakupne cene.

V skladu z direktivo o čistih vozilih morajo države članice izpolnjevati minimalne cilje naročanja čistih vozil, da se spodbudi trg čistih in energetsko učinkovitih vozil. Direktiva od držav članic zahteva, da zagotovijo, da javni kupci pri naročanju nekaterih vozil za cestni prevoz upoštevajo energetske in okoljske vplive med življenjsko dobo vozil, vključno s porabo energije ter emisijami CO₂ in nekaterih onesnaževal³⁴.

Komisija trenutno daje na razpolago sklope meril za zelena javna naročila za 19 skupin proizvodov³⁵, ki jih je mogoče neposredno vključiti v razpisno dokumentacijo. Poleg tega je pripravila priročnik o zelenih javnih naročilih³⁶ in zbirko orodij za usposabljanje o zelenih javnih naročilih³⁷ za javne kupce, ki je zasnovana za tečaje usposabljanja in delavnice. Komisija organizira programe usposabljanja o zelenih javnih naročilih za javne kupce v EU in razvija nabor orodij za izračun stroškov v življenjski dobi za posamezne sektorje ter je ustvarila podatkovno zbirko primerov dobre prakse za zelena javna naročila³⁸.

Javno naročanje inovativnih rešitev se lahko nanaša bodisi na javno naročanje inovativnih postopkov (javno naročanje raziskav in razvoja) bodisi na javno naročanje inovativnih dosežkov (javno naročanje inovativnih rešitev). Če javni kupci postopke javnega naročanja oblikujejo tako, da spodbujajo inovacije, imajo več možnosti, da dobijo kar najsodobnejše, bolj prilagojene ali bolj vsestranske rešitve, ki so pogosto tudi cenejše, okolju prijaznejše ali družbeno odgovornejše. Leta 2018 je Komisija objavila Smernice za javno naročanje inovativnih rešitev, namenjene javnim kupcem³⁹.

DRUŽBENO ODGOVORNO JAVNO NAROČANJE

Švedski okrožni sveti – skrbni pregled dobavne verige za kirurške instrumente

Nevladna organizacija Swedwatch je poročala o delu otrok, nevarnih delovnih okoljih in kršitvah mednarodnih delovnih obveznosti v proizvodnji kirurških instrumentov v tretjih državah. Na podlagi tega so švedski okrožni sveti sklenili v svoja naročila uvesti posebne pogoje glede izvajanja. Z njimi je zahtevano, da se vsi dobavitelji strinjajo, da bodo v svoji dobavni verigi izvajali skrbni pregled ter si prizadevali za skladnost z mednarodnimi socialnimi obveznostmi in obveznostmi glede delovne sile. Z uporabo vprašalnikov in revizij ter z vzpostavitvijo tesnega odnosa z dobaviteljem okrožni sveti zagotavljajo uspešno nadaljnje spremljanje pogojev. S tem prispevajo tudi k enakim konkurenčnim pogojem za subjekte iz EU in tretjih držav.

³⁴ Direktiva (EU) 2019/1161 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. junija 2019 o spremembi Direktive 2009/33/ES o spodbujanju čistih in energetsko učinkovitih vozil za cestni prevoz.

³⁵ http://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm

V mednarodnem kontekstu so zlasti pomembne naslednje skupine proizvodov: zelena javna naročila za računalnike in monitorje (2016), cestni prevoz (2019), električna in elektronska oprema, ki se uporablja v zdravstvenem sektorju (2014). V sklopu meril EU za zelena javna naročila je za vsako merilo določeno, ali bi se moralo uporabljati kot pogoj za sodelovanje, tehnična specifikacija, merilo za dodelitev ali klavzula o izvedbi naročila. Merila za zelena javna naročila temeljijo na podatkih iz baze dokazov, obstoječih merilih za znake za okolje ter informacijah, ki so jih predložile zainteresirane strani v industriji, civilna družba in države članice. Baza dokazov uporablja razpoložljive znanstvene informacije in podatke, izvaja pristop na podlagi življenjske dobe in vključuje zainteresirane strani, ki na srečanjih razpravljajo o vprašanih in poskušajo doseči soglasje.

³⁶ https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook_2016_sl.pdf

³⁷ http://ec.europa.eu/environment/gpp/toolkit_en.htm

³⁸ http://ec.europa.eu/environment/gpp/case_group_en.htm

³⁹ Več informacij: Smernice za javno naročanje inovativnih rešitev, C(2018) 3051 final, objavljeno 15.5.2018, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/3/2018/SL/C-2018-3051-F1-SL-MAIN-PART-1.PDF>.

ZELENO JAVNO NAROČANJE

Mestna občina Hamburg – kakovosten recikliran cestni asfalt

Mestna občina Hamburg si je ob prenovi in preplastitvi cest prizadevala reciklirati 100 % prvotnih gradbenih materialov, zato je skupini zasebnih podjetij, ki so razvila tehnologijo recikliranja, dovolila, da svoj proizvod preskusijo na javnih cestah. Preverjanja so potrdila kakovost tehnologij in občina je začela omejeni razpisni postopek. Podjetja, ki so sodelovala na razpisnem postopku, so morala pri proizvodnji in zagotavljanju recikliranega asfalta upoštevati nekatere korake. Hamburg je prihranil 30 % v primerjavi s stroški običajne preplastitve cest, izvedba pa je bila hitrejša. Zeleni asfalt ima enake lastnosti in trajnost kot običajni asfalt.

JAVNO NAROČANJE INOVATIVNIH REŠITEV

Strateško sodelovanje pri javnem naročanju po EU za energetske učinkovitejše računalništvo

Visokozmogljivo računalništvo je za Evropo strateškega pomena na številnih področjih v javnem sektorju, vključno s kibernetiko, varnostjo, energetiko, podnebnimi spremembami in zdravjem. Omogoča razvoj, preizkušanje in izvajanje posebno kompleksnih aplikacij. Leta 2014 so vodilni superračunalniški centri v Nemčiji, Franciji, Italiji, Združenem kraljestvu in na Finskem združili moči pri predkomercialnem naročilu PRACE3IP, da bi skupaj naročili raziskave in razvoj energetske učinkovitejših superračunalnikov. S pogoji glede kraja izpolnitve je bilo zagotovljeno, da so dobavitelji celoten obseg raziskav in razvoja opravili v Evropi. Leta 2017 so superračunalniški centri začeli javno naročanje inovativnih rešitev na podlagi preteklih raziskav.

Določitev ciljev glede kakovosti z namenom doseči visoke socialne, okoljske in najsodobnejše tehnološke standarde kakovosti je ključna za zagotovitev čim večjega učinka postopka javnega naročanja. Strateške odločitve, ki jih javni kupci sprejmejo na začetku postopka, prispevajo k nadaljnjih korakom, ki morajo vsi ustrezati kupčevi širši strategiji nakupovanja.

Za vključitev socialnih, inovativnih in okoljskih vidikov v javna naročila imajo javni kupci na voljo celoten razpon orodij. Uporabijo lahko različne rešitve, da najdejo najboljšo kombinacijo tehničnih specifikacij, pogojev za sodelovanje, meril za oddajo in klavzul o izvajanju naročila.

3.1 Načrtovanje naložb

- Prepoznavanje potreb in morebitnih rešitev
- Odprto, pregledno vključevanje trga
- Analiza stroškov in koristi ter ocena tveganj
- Krepitev zmogljivosti in virov

Pred odločitvijo za javno naročilo bi morali javni kupci izvesti temeljito analizo stroškov in koristi ter zagotoviti potrebne zmogljivosti in vire za upravljanje javnega naročila. Zgodnje vključevanje trga je bistveno za prepoznavanje morebitnih rešitev, ki jih lahko trg ponudi, ter za obveščanje morebitnih ponudnikov o zasnovi postopka javnega naročanja in naročil. Taka posvetovanja so lahko priložnost za premostitev razdalje med potrebami javnih kupcev in rešitvami, ki jih lahko ponudijo morebitni ponudniki, vključno z manjšimi ponudniki ali socialnimi podjetji. Dialog z morebitnimi dobavitelji lahko razkrije, da obstajajo okolju prijazne ali takoj uporabne inovativne rešitve. Poleg tega lahko javnim kupcem pomaga preveriti izvedljivost nekaterih tehničnih in postopkovnih rešitev ter razpoložljivost blaga, građenj in storitev z želenimi značilnostmi na trgu. Javni kupci lahko izvedejo predhodno vključevanje trga, dokler to ne izkrivlja konkurence, je odprto, pregledno, nediskriminatorno in so vsi zainteresirani subjekti obravnavani enakopravno⁴⁰.

Priporočljivo se je tudi posvetovati z drugimi javnimi kupci, da bi pridobili informacije o podobnih projektih in nakupih.

Javni kupci bi morali zgodaj v postopku ugotoviti morebitna tveganja v dobavni verigi, vključno z etičnimi vprašanji v proizvodnem postopku. Tveganja se lahko občutno razlikujejo glede na geografsko lokacijo dobavitelja, zlasti v glavnih izvoznih državah. Povezana so lahko z različnimi elementi, kot so:

- sektor in kategorija nakupa ter posledično vrsta vključenega proizvodnega postopka (npr. gradbena dela lahko vključujejo posebna zdravstvena in varnostna tveganja; tekstilna proizvodnja lahko vključuje kršitev pravil v zvezi z delovno silo, izpostavitve delavcev nevarnim snovem itd.);
- geografska lokacija proizvodnega postopka (pogoji delavcev se lahko v glavnih izvoznih državah na trgu občutno razlikujejo);
- kompleksnost dobavne verige (bolj kompleksna in geografsko razdrobljena ko je oskrbovalna veriga in manj ko je pregledna, tem večja je verjetnost malomarnosti in kršitev človekovih pravic); ter
- spoštovanje zasebnosti, varstva podatkov, zaupnosti, pravic intelektualne lastnine (vključno z avtorskim pravom) in obveznosti odprtega dostopa.

Izbira pravega postopka je ključna za uspeh javnega naročanja. Javni kupci morajo skrbno razmisliti o vseh postopkovnih možnostih pravnega okvira.

Inovativni postopki se na primer najpogosteje naročajo preko storitev raziskav in razvoja (R in R). Storitve R in R se lahko naročijo ločeno ali skupaj s komercialnim obsegom končne rešitve, izvedene v praksi.

EU je s področja uporabe direktiv izključila javno naročanje storitev R in R, pri katerih si javni kupec ne pridrži vseh koristi, ki izvirajo iz R in R, izključno za svojo uporabo⁴¹. Mednarodne obveznosti EU na dvostranski ali večstranski ravni navadno ne pokrivajo teh storitev. Če se storitve R in R naročijo ločeno ter lastništvo pravic intelektualne lastnine, ki izvira iz R in R, ostane pri dobaviteljih – tako kot pri predkomercialnih javnih naročilih – gospodarski subjekti iz tretjih držav nimajo zagotovljenega dostopa. Zanje lahko veljajo pogoji glede kraja izpolnitve.

Kadar se naročajo inovativni izidi, morajo javni kupci zagotoviti, da so postopki nakupa zasnovani tako, da lahko inovativne in tradicionalne rešitve konkurirajo ob enakih pogojih. Za doseganje tega sta lahko v pomoč optimalna uporaba specifikacij na podlagi funkcionalnosti in izvajanja ter možnost, da dobavitelji predložijo variantne ponudbe.

Dobra praksa

- Poznavanje trga in posvetovanje z njim
- Odprto in pregledno vključevanje
- Zagotovitev podpore političnih nosilcev odločitev
- Sodelovanje z drugimi javnimi kupci
- Izbira primerne postopka javnega naročanja

⁴⁰ Člen 40 Direktive 2014/24/EU in člen 58 Direktive 2014/25/EU vključujeta določbe o predhodnem preverjanju trga.

⁴¹ COM(2007) 799 final in povezani delovni dokument služb SEC(2007) 1668 „Predkomercialna naročila: spodbujanje inovacij za zagotavljanje visokokakovostnih trajnostnih javnih storitev v Evropi“.

3.2 Opredelitev meril kakovosti v postopku javnega naročanja

- Jasna opredelitev meril kakovosti v razpisni dokumentaciji
- Določitev standardov kakovosti z merili za izključitev, izbiro in oddajo
- Določitev strogih zahtev za preverjanje skladnosti z merili kakovosti (uporaba standardov in oznak)
- Uvedba zahtev glede kakovosti v klavzulah o izvedbi naročila

Pomembno je upoštevati, da morajo biti tehnične specifikacije, zahteve in merila v fazi izbire in oddaje ter klavzule o izvajanju naročila zmeraj povezane s **predmetom naročila**.

Tehnične specifikacije bi morale jasno opredeljevati predmet naročila ob upoštevanju vseh zahtev glede kakovosti, določenih v fazi načrtovanja. Tehnične specifikacije lahko vključujejo posebni postopek proizvodnje ali zagotavljanja zahtevanih gradenj, blaga ali storitev v kateri koli fazi njihove življenjske dobe⁴². V napredno misleči zasnovi tehničnih specifikacij so že upoštevana potrebna dokazila.

Javni kupci lahko na primer zahtevajo, da je kupljeno blago izdelano iz določenega materiala ali vsebuje določen odstotek recikliranih ali znova uporabljenih materialov. Vključene so lahko tudi zahteve glede omejevanja nevarnih snovi v proizvodu. V skladu z zakonodajo EU imajo javni kupci posebno obveznost, da upoštevajo minimalne zahteve glede dostopnosti v tehničnih specifikacijah za proizvode, storitve in grajeno okolje, ki jih naročijo in ki naj bi jih uporabljale fizične osebe⁴³.

Člen 18 Direktive 2014/24/EU

[...] (2) Države članice z ustreznimi ukrepi zagotovijo, da gospodarski subjekti pri izvajanju javnih naročil izpolnjujejo veljavne obveznosti na področju okoljskega, socialnega in delovnega prava, ki so določene v pravu Unije, nacionalnem pravu, kolektivnih pogodbah ali predpisih mednarodnega okoljskega, socialnega in delovnega prava, naštetih v Prilogi X.

Člen 57 Direktive 2014/24/EU

[...] (4) Javni naročniki lahko oziroma – na zahtevo držav članic – morajo iz sodelovanja v postopku javnega naročanja izključiti vsak gospodarski subjekt v katerem koli od naslednjih primerov: (a) kadar lahko javni naročniki na kakršen koli ustrezen način dokažejo kršitev veljavnih obveznosti iz člena 18(2).

Merila za izključitev zagotavljajo, da se lahko javni kupec zanese na zaupanja vredne subjekte. Direktive navajajo razloge za izključitev. Korupcija, goljufija, pranje denarja, delo otrok ali trgovina z otroki, kazniva dejanja, teroristična kazniva dejanja ali zavezujoča odločitev, ki potrjuje neplačilo davkov ali socialnih prispevkov, morajo imeti za posledico izključitev iz postopka⁴⁴.

V drugih primerih se lahko javni kupci odločijo ali njihova država članica zahteva, da izključijo ponudnika v položaju, zaradi katerega morda ni vreden zaupanja⁴⁵. To velja na primer za kršitve socialnih, delovnih ali okoljskih obveznosti iz člena 18(2) Direktive 2014/24/EU. Direktiva navaja obvezne mednarodne okoljske in delovne standarde, ki jih je treba upoštevati, zlasti tiste, določene v „temeljnih“ konvencijah Mednarodne organizacije dela (MOD)⁴⁶. Člen 71(1) Direktive 2014/24/EU razširja to zahtevo na podizvajalce. V številnih državah članicah nacionalna pravila izrecno določajo obvezno izključitev ponudnikov, ki ne izpolnjujejo veljavnih okoljskih, socialnih ali delovnih obveznosti.

Če javni kupec dvomi o veljavnosti ali pristnosti zahtevanega dokumenta v zvezi s preverjanjem razlogov za izključitev, lahko zaprosi za dodatna pojasnila. Zahtevati mora, da je dokumentacija iz tretjih držav v uradnem jeziku Evropske unije s sodno overjenim prevodom. Zahteva lahko še druge načine preverjanja pristnosti.

Zagotovitev spoštovanja obveznosti na podlagi okoljske, socialne ali delovne zakonodaje

- Izključitev ponudnikov zaradi predhodne kršitve – prostovoljna ali obvezna
- Obveznost zavrnitve ponudnikov, če je zaradi kršitve ponudba neobičajno nizka
- Obveznost zagotavljanja skladnosti pri izvajanju naročila, vključno za podizvajalce

⁴² Člen 42 Direktive 2014/24/EU.

⁴³ Evropski parlament je 13. marca 2019 sprejel evropski akt o dostopnosti (Direktiva 2019/882 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. aprila 2019 o zahtevah glede dostopnosti za proizvode in storitve). Akt določa obvezne evropske zahteve za nekatere proizvode in storitve, vključno z dodelitvijo javnih naročil.

⁴⁴ Člen 57(1) in (2) Direktive 2014/24/EU. Glej tudi člen 80(1) Direktive 2014/25/EU.

⁴⁵ Člen 57(4) Direktive 2014/24/EU vsebuje izčrpen seznam kategorij.

⁴⁶ Konvencija MOD št. 87 o sindikalni svobodi in varstvu sindikalnih pravic; št. 98 o uporabi načel o pravicah organiziranja in kolektivnega dogovarjanja; št. 29 o prisilnem ali obveznem delu; št. 105 o odpravi prisilnega dela; št. 138 o minimalni starosti za sklenitev delovnega razmerja; št. 111 o diskriminaciji pri zaposlovanju in poklicih; št. 100 o enakem nagrajevanju; št. 182 o prepovedi najhujših oblik dela otrok,

Določanje in uveljavljanje visokih socialnih, okoljskih in delovnih standardov

- Opredelitev pogojev za sodelovanje
- Opredelitev zahtev glede izvajanja naročila (npr. prepoved uporabe nekaterih kemikalij)
- Opredelitev primernih mehanizmov poročanja in spremljanja
- Določanje kazni in drugih posledic kršitev
- Razširitev obveznosti na podizvajalce in dobavitelje
- Sodelovanje za zgraditev trajnostnih in odgovornih oskrbovalnih verig in delovnih obveznosti bi moralo biti obvezno ter bi se moralo temeljito preverjati po celotni dobavni verigi, tudi na ravni podizvajalcev.

Določanje primernih **pogojev za sodelovanje** je bistveno za zagotavljanje, da so ponudniki sposobni izvesti naročilo. V omejenih postopkih in postopkih s pogajanjem ter v konkurenčnih dialogih se uporabljajo za pripravo ožjega izbora kandidatov, povabljenih na razpis. Direktive⁴⁷ vključujejo izčrpen seznam kategorij pogojev, ki so lahko obvezni, v zvezi s finančno zmogljivostjo ponudnika ter njegovo strokovno primernostjo, tehnično zmožnostjo in izkušnjami.

Pogoji za sodelovanje lahko vključujejo posebno usposabljanje ali veččlane ekipe, ki izvajajo naročilo (npr. pri ravnanju z nevarnim materialom ali nameščanju kompleksne tehnologije), strokovne kvalifikacije ali razpoložljivost potrebne opreme. Javni kupci lahko tudi zahtevajo dokaz o izkušnjah ponudnikov pri izvajanju podobnih ali povezanih projektov. Pogoji za sodelovanje, ki jih je treba skrbno in posebej prilagoditi za značilnosti, potrebne za izvedbo naročila, so lahko zelo učinkoviti pri varovanju interesov javnega kupca, dokler so nediskriminatorna.

V več kot polovici postopkov javnega naročanja je edino **merilo za oddajo** še vedno najnižja cena. Pogoji v zvezi s kakovostjo se še premalo uporabljajo, čeprav direktive o javnem naročanju javnim kupcem omogočajo veliko prožnosti, da kupujejo na podlagi stroškovne učinkovitosti in meril kakovosti. Javni kupci lahko pri ocenjevanju ekonomsko najugodnejše ponudbe upoštevajo najboljše razmerje med ceno in kakovostjo in se k temu spodbujajo.

Če se javni kupci namesto najnižje cene ali stroška odločijo uporabiti najboljše razmerje med ceno in kakovostjo so v oceni ponudbe upoštevana različna merila, vključno s socialnimi in okoljskimi vidiki, kakovostjo in ceno ali stroški.

Javni kupci lahko na primer dajo prednost ponudnikom, ki:

- ponujajo boljše delovne pogoje pri izvajanju naročila,
- dajejo prednost vključevanju invalidnih in prikrajšanih delavcev,

- pametno uporabljajo inovacije, da ponudijo rešitve z višjo kakovostjo ali nižjimi stroški, ter
- ponujajo trajnostno proizvedeno blago.

To velja ne glede na obstoj pravnih obveznosti za ponujanje takih delovnih pogojev ali izpolnjevanje meril o trajnosti.

Tudi izračun stroškov v življenjski dobi omogoča oceno okoljskega vpliva proizvodov. Dodelitve, ki temeljijo samo na merilu cene, javnim kupcem ne omogočajo upoštevanja dolgoročnih stroškov in prednosti projektov, zato se končno manj izplačajo. Izračun stroškov v življenjski dobi za naročilo je zlasti pomemben za dolgoročne infrastrukturne projekte, ki imajo po navadi visoke stroške kapitala in operativne stroške. V tem smislu je Komisija že leta 2013⁴⁸ državam članicam priporočila, naj pri merjenju življenjske dobe uporabijo metodo okoljskega odtisa izdelkov ali metodo okoljskega odtisa organizacij. Izračun stroškov v življenjski dobi lahko na primer vključuje pridobivanje in prečiščevanje surovin, izdelavo in druge faze proizvodnje do faz uporabe in odstranitve.

Javni kupci bi morali izbrati merila za oddajo, ki jim najbolj omogočajo, da pridobijo gradnje, blago in storitve, primerne za njihove potrebe⁴⁹. Pametno določanje meril za oddajo, ki nagraduje kakovost in ceno, je pomemben potencial za javne kupce, da spodbudijo konkurenčnost med ponudniki in pridobijo najboljšo vrednost za denar, medtem ko sledijo ciljem strateške politike.

Uporaba **standardov, oznak ali certifikatov** v javnem naročanju je praktičen in zanesljiv način, da javni kupci preverijo skladnost ponudnikov s posebnimi zahtevami sektorja ali kakovosti. Standardi ali oznake, ki se uporabljajo v postopkih javnega naročanja, navadno pomenijo zagotavljanje kakovosti, okoljske certifikate, okoljske znake, sisteme okoljskega ravnanja in izdelke pravične trgovine. Znaki in zahteve o označevanju se lahko uporabijo za določanje minimalnih standardov kakovosti v tehničnih specifikacijah ali za nagradjevanje ambicioznejših ponudb z merili za oddajo. Kandidati, ki izpolnjujejo zahteve o označevanju, vendar niso pridobili znaka, morajo imeti možnost, da skladnost dokažejo drugače.

⁴⁷ Člen 58 Direktive 2014/24/EU. Glej tudi člen 80(2) Direktive 2014/25/EU.

⁴⁸ Priporočilo Komisije z dne 9. aprila 2013 o uporabi skupnih metod za merjenje in sporočanje okoljske uspešnosti izdelkov in organizacij v njihovem življenjskem krogu (2013/179/EU), UL L 124, 4.5.2013, str. 1. Glej tudi razvoj v okviru pilotne faze EU in prehodne faze: <http://ec.europa.eu/environment/eussd/smgp/index.htm>

⁴⁹ Glej uvodno izjavo 92 Direktive 2014/24/EU.

Javni kupci bi se morali sklicevati samo na standarde, ki jih pripravijo neodvisni organi, po možnosti na ravni EU ali mednarodni ravni, kot je znak EU za okolje⁵⁰, sistem za okoljsko ravnanje in presojo (EMAS), okoljski odtis izdelkov/okoljski odtis organizacij ali certificiranja na ravni EU, kot je oznaka CE, ali Mednarodne organizacije za standardizacijo (ISO). Uporaba evropskih standardov, znakov ali certifikatov zagotavlja skladnost rešitev z evropsko zakonodajo glede varnosti, varstva javnega zdravja, okolja itd. Kadar javni kupci zahtevajo nacionalno ali regionalno certificiranje, morajo sprejeti enakovredne certifikate iz drugih držav članic ali druga dokazila, ki dokazujejo izpolnjevanje zahteve. Jasne in nedvoumne zahteve o tem, kako zagotoviti dokazila o enakovrednosti za standarde o kakovosti, varnosti in varstvu javnega zdravja, lahko učinkovito prispevajo k zagotavljanju visokih okoljskih in drugih standardov.

Pogosto je učinkovit in primeren način za spodbujanje visokokakovostnih standardov vključitev zadevnih **klavzul o izvajanju naročila**. Te se lahko nanašajo na kakovostne vidike izvajanja naročila, vključno z ekonomskimi, socialnimi, okoljskimi, zaposlovalnimi ali inovativnimi posebnostmi. Klavzule o izvajanju naročila morajo biti povezane s predmetom naročila in ne smejo zahtevati splošnih političnih podjetja.

Od izvajalcev se lahko zahteva, da zagotavljajo, da vse ponujeno blago ne glede na poreklo dosega visoko raven kakovostnih, socialnih in okoljskih standardov, tj. standardov, ki so bili jasno opredeljeni v razpisni dokumentaciji.

Od izvajalca se lahko na primer zahteva, da:

- najame delavce iz nekaterih prikrajšanih okolij,
- osebju zagotovi strokovno ali varnostno usposabljanje v zvezi s posebnim izvajanjem naročila,
- poroča o izpustih ali o ukrepih za prepoznavanje in preprečevanje kršitev človekovih pravic,
- sprejme posebne ukrepe za odstranjevanje odpadkov.

V naročilu se lahko uporabijo posebne klavzule o izvajanju, s katerimi se od izvajalcev zahteva, da upoštevajo kodeks ravnanja, po katerem morajo razkriti informacije v zvezi s svojimi dobavitelji in njihovo skladnostjo s pogoji glede delovne sile, ter da v skladu z vodilnimi načeli Združenih narodov o podjetništvu in človekovih pravicah ter smernicami skrbnega pregleda OECD za odgovorno ravnanje podjetij

ugotavljajo, preprečujejo in zmanjšujejo tveganja kršitev človekovih pravic. Javni kupci lahko od ponudnikov zahtevajo tudi, da pri izvajanju naročila izpolnjujejo temeljne mednarodne delovne standarde ne glede na pravne obveznosti v državi ponudnika ali na mestu proizvodnje. Kadar so odkrite kršitve, se lahko od izvajalcev zahteva, da sprejmejo izvršilne ukrepe in sankcionirajo dobavitelja celo z začasno prekinitvijo dobavnih postopkov.

Od izvajalcev se lahko izrecno zahteva, da izpolnjujejo okoljske in socialne standarde, ki niso pravne obveznosti, ki jih nalaga zakonodaja EU ali domača zakonodaja. Prav tako se lahko od tujih izvajalcev zahteva, da izpolnjujejo pravne obveznosti, ki jih imajo gospodarski subjekti v EU pri izvajanju naročila, ne glede na to, ali zanje veljajo iste pravne obveznosti. Take zahteve se lahko uporabijo tudi za proizvodnjo blaga, ki je predmet naročila.

Če ti pogoji v ponudbi niso izpolnjeni, se ponudba zavrne. Take zahteve pomagajo pri zagotovitvi enakih konkurenčnih pogojev, ki so lahko neenaki zaradi različnih pravnih zahtev v državi izvora ponudnika ali porekla storitev ali blaga, ki ga predlagajo.

Dobra praksa

- Uporaba celotnega razpona orodij – izključitev, izbira, dodelitev, izvajanje naročila
- Prilagoditev meril za vsako posebno naročilo
- Zagotovitev, da so vsi ponudniki in dobavitelji obvezani izpolnjevati iste zahteve

⁵⁰ www.ecolabel.eu

3.3 Spremljanje izvajanja naročila

- Uveljavljanje standardov kakovosti na ravni izvajanja
- Zahteve za poročanje
- Jasno opredeljene sankcije

Uporaba meril kakovosti v javnem naročanju je učinkovita samo, če javni kupec pri pripravi razpisa in izbirnega postopka zagotovi visoko raven strokovnega znanja in če stalno in učinkovito spremlja izvajanje naročila ter zagotavlja, da izvajalec pri izvajanju naročila ohranja skladnost z razpisnimi zahtevami.

Spremljanje naročila lahko poteka na različne načine in lahko zahteva različne stopnje vključenosti javnega kupca.

Pogojem naročila je mogoče dodati zahteve za:

- redno sporočanje informacij o nekaterih vidikih izvajanja,
- izpolnjevanje vprašalnikov glede skladnosti s pogodbenimi klavzulami,
- zagotavljanje pisnih dokazov o skladnosti ali
- omogočanje revizij in pregledov na kraju samem.

Vedno je treba temeljito preveriti veljavne okoljske, socialne in delovne obveznosti, tudi na ravni podizvajalcev, in, kjer je primerno, po celotni dobavni verigi. Tudi vključevanje sankcij in sistemov za postopno uveljavljanje pogojev javnim kupcem med fazo izvajanja naročila zagotavlja vpliv pri izvajalcu, da zagotovi skladnost z določili naročila.

Predvidevanje metod za vključevanje izvajalca, npr. z zahtevanjem pojasnil, zagotavljanjem rokov za izboljšanje situacije ali izdajo opozoril, zelo poveča pogajalsko moč javnega kupca.

Realistični pogoji naročila in metode spremljanja povečajo možnosti za pravilno izvajanje naročila in zagotovijo, da se enaki konkurenčni pogoji, ustvarjeni ob začetku naročanja, ohranjajo ves čas izvajanja naročila.

Dobra praksa

- Samo s spremljanjem je mogoče zagotoviti skladnost izvajalcev z VAŠIMI zahtevami
- Razvoj učinkovitih in preprostih mehanizmov spremljanja
- Izkoriščanje celotnega razpona sodobnih komunikacijskih orodij za spremljanje na daljavo
- Povezovanje z nevladnimi organizacijami ali specializiranimi organi za neodvisno spremljanje naročila.

3.4 V praksi

Doseganje visokokakovostnih standardov in enakih konkurenčnih pogojev

- Javnim kupcem se priporoča, da javno naročanje uporabljajo kot strateško orodje za spodbujanje družbenih ciljev, kakršni so socialni, zeleni in inovacijski.
- Javni kupci bi morali v zasnovi svojih javnih naročil zagotoviti, da ponudniki EU in tretje države izpolnjujejo enake standarde, s čimer pomagajo zagotavljati enake konkurenčne pogoje.
- Pri opredeljevanju razpisnih zahtev bi morali uporabljati tehnične specifikacije ter merila za izključitev, izbiro in oddajo, da določijo visokokakovostne standarde za vse ponudnike ne glede na njihov izvor.
- Uporabiti bi morali klavzule o izvajanju naročila, s katerimi zagotovijo, da vsi subjekti pri izvajanju naročila dejansko upoštevajo standarde kakovosti ne glede na kraj proizvodnje.
- Uvesti in izvajati bi morali učinkovite mehanizme spremljanja, da se zagotovi upoštevanje standardov.
- Komisija s številnimi smernicami podpira javne kupce pri vključevanju zahtev glede kakovosti.

4. Praktična pomoč Evropske komisije

Evropska komisija javnim kupcem in državam članicam zagotavlja praktično pomoč v več oblikah⁵¹. To je del partnerstva, ustvarjenega v okviru sporočila Komisije „Uspešno izvajanje javnega naročanja v Evropi in za njo“. Komisija tako spodbuja izmenjavo informacij, znanja in izkušenj. To sporočilo je bilo podlaga za širok dialog o politikah ter povezovanje in sodelovanje z nacionalnimi in lokalnimi organi, institucijami EU in drugimi deležniki pod vodstvom Komisije.

Za posamezne velike infrastrukturne projekte Komisija nudi pomoč preko službe za pomoč uporabnikom in mehanizma obveščanja s „predhodno oceno vidikov javnega naročanja za velike infrastrukturne projekte“⁵². Pri takih projektih javnim kupcem grozi večja nevarnost, da veliki infrastrukturni projekti ne bodo dokončani pravočasno ali dani na voljo po načrtu,

da se bodo v fazi izvajanja stroški iz različnih razlogov povečali ali da se bodo tveganja prenesla na javne kupce. Javna sredstva se lahko porabijo na način, s katerim ni zmeraj zagotovljena največja mogoča dodana vrednost za državljanke in družbo. Zato se javnim kupcem priporoča, da uporabijo vso pomoč, ki je na voljo.

Spodaj je pregled različnih mehanizmov, v katerem so dana pojasnila in pomoč⁵³.

Pregled praktične pomoči

- Služba za pomoč uporabnikom in postopek obveščanja za velike infrastrukturne projekte;
- omrežja deležnikov, vključno z delavnicami, zlasti o zelenih in socialnih javnih naročilih ter profesionalizaciji;
- redne konference na visoki ravni o različnih tematskih zadevah, vključno z merili za oddajo, strateškim naročanjem, preglednostjo, profesionalizacijo in veliko infrastrukturo, da se izboljša dostop do javnega naročanja, digitalne preobrazbe ter novih projektov in izzivov;
- e-kompetenčni center „Podpora za javne naročnike“;
- izdajanje smernic, tudi o javnem naročanju inovativnih rešitev, zelenih javnih naročilih, socialnih javnih naročilih, javnih naročilih na področju varnosti in za strokovne delavce na področju evropskih skladov.

⁵¹ https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement_en

⁵² Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij „Spodbujanje naložb s prostovoljno predhodno oceno vidikov javnega naročanja za velike infrastrukturne projekte“, COM(2017) 573.

⁵³ Vsi ustrezni sklici in povezave so v oddelku „5. Povzetek“.

5. Povzetek

Pravni okvir in njegove možnosti

Trenutni zakonodajni okvir EU o javnem naročanju vključuje direktive, ki urejajo javna naročila, javne službe, koncesije, naročanje na področju obrambe in varnosti ter dostop do revizijskih postopkov. Pravila v teh pravnih instrumentih javnim kupcem v EU omogočajo veliko prožnosti pri nakupu blaga, storitev in gradenj:

- ponujajo možnost uporabe meril kakovosti ter oddaje naročil na podlagi najboljšega razmerja med ceno in kakovostjo ter izračuna stroškov v življenjski dobi;
- omogočajo jim izbiro najprimernejšega in najučinkovitejšega postopka javnega naročanja;
- omogočajo jim tudi, da izberejo, katere zahteve glede kakovosti bodo uvedli v razpisni dokumentaciji;
- ponujajo jim mehanizem za zagotavljanje skladnosti z okoljskimi, socialnimi in delovnimi obveznostmi;
- dajejo jim veliko svobode pri pripravi razpisnega postopka z vključevanjem trga in ustreznih deležnikov;
- opremijo jih z instrumenti za obravnavo ponudb, ki so cenovno neobičajno nizke;
- določajo, kateri ponudniki tretje države imajo zagotovljen dostop do trga javnih naročil EU.

Na splošno direktive javnim kupcem omogočajo veliko prožnosti, da javno naročanje prilagodijo svojim potrebam.

Vprašanja in odgovori

- Ali lahko javni kupec na kraju izvajanja naročila zahteva skladnost z delovnimi, socialnimi in okoljskimi standardi, ki presegajo pravne zahteve?
- Da, javni kupec lahko določi kakršne koli take zahteve, dokler so nediskriminatorne, povezane s predmetom naročila in združljive z zakonodajo Unije.
- Ali ni nepošteno od ponudnikov zahtevati, da izpolnjujejo delovne, socialne in okoljske standarde, ki daleč presegajo njihove pravne obveznosti?
- Ne, pravne obveznosti se lahko zelo razlikujejo glede na kraj sedeža ponudnika ali kraj proizvodnje blaga. Če bi zahtevali samo skladnost z lokalno zakonodajo, bi to lahko izkrivljalo konkurenco. S prilagojenimi zahtevami, ki veljajo za vse ponudnike in blago, se ustvarjajo enaki konkurenčni pogoji.
- Kako naj se javni kupec pripravi na razpis, v katerem načrtuje uporabo meril kakovosti?
- Javni kupci bi morali začeti z oceno lastnih potreb in morebitnih rešitev. Posvetujejo se lahko s subjekti na trgu in drugimi deležniki. Mogoče je uporabiti

katero koli koristno orodje, dokler javni kupec ravna pregledno in vse potencialne ponudnike obravnava enako.

- Ali določanje številnih meril kakovosti in njihova uporaba za vse ponudnike samo ustvarja administrativno breme?
- Določitev zahtev glede kakovosti kupcu omogoča, da vlaga v bolj trajnostne, družbeno odgovorne in inovativne proizvode in storitve ter zagotavlja pošteno konkurenco v korist državljanov. Vsak javni kupec se sam odloči, kateri je najučinkovitejši način porabe javnega denarja za doseganje zelenega rezultata. Ta prožnost pa s sabo prinaša nekatere obveznosti, npr. zagotovitev primerne spremljanja.
- Kako je mogoče v razpisno dokumentacijo vključiti merila o kakovosti in trajnosti?
- Javni kupci imajo veliko prožnosti. Take vidike lahko vključijo v pogoje za sodelovanje, tehnične specifikacije, merila za oddajo ali klavzule o izvedbi naročila, dokler so povezani s predmetom naročila. Morajo biti jasno opredeljeni, objektivni in ne smejo diskriminirati med morebitnimi ponudniki, da se ustvarijo enaki konkurenčni pogoji, v katerih lahko ponudniki konkurirajo na podlagi istih visokokakovostnih standardov.
- Ali je lahko ponudnik izključen zaradi kršitev okoljskih, socialnih in delovnih obveznosti?
- Da, javni kupci imajo možnost, da izključijo ponudnika, ki ne izpolnjuje veljavnih okoljskih, socialnih in delovnih obveznosti.
- Ali lahko javni kupec preveri skladnost s pravnimi in posebej prilagojenimi pogoji za ponudnike in blago?
- Javni kupec ima številne možnosti, da preveri take pogoje. Lahko na primer zahteva poročila od ponudnika ali od neodvisnih organov za nadzor kakovosti ali nevladnih organizacij.
- Ali imajo vsi gospodarski subjekti z vsega sveta pravico dostopa do trga javnih naročil EU?
- Ne, zagotovljen dostop do trga javnih naročil EU imajo samo subjekti, ki jih zajemajo večstranski in dvostranski trgovinski sporazumi.
- Kaj naj javni kupec stori, če sumi, da je cena, ki jo je ponudil ponudnik iz tretje države, prenizka? Ali je mogoče opraviti dodatna poizvedovanja?
- Da, ni le mogoče, ampak je tudi priporočljivo opraviti dodatna poizvedovanja, da lahko javni kupec zagotovi zanesljivost ponudbe in enake konkurenčne pogoje za vse udeležence na razpisu.
- Za kakšne informacije je mogoče zaprositi, da se preveri, ali je ponudba neobičajno nizka?
- Kakršne koli informacije, ki so lahko javnemu kupcu v pomoč pri oceni izvedljivost ponudbe.
- Kdaj naj se ponudba zavrne kot neobičajno nizka?
- Ponudba se lahko zavrne, ko ponudnikova razlaga javnega kupca ne prepriča.

Podporna orodja Komisije in smernice za javno naročanje

- Sporočilo Komisije: Uspešno izvajanje javnega naročanja v Evropi in za njo: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=COM%3A2017%3A572%3AFIN>
- Spletna stran Komisije o javnih naročilih: https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement_en
- e-kompetenčni center „Podpora za javne naročnike“; https://ec.europa.eu/info/policies/public-procurement/support-tools-public-buyers_sl
- Priporočilo Komisije o profesionalizaciji javnega naročanja – Vzpostavitev arhitekture za profesionalizacijo javnega naročanja : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32017H180591>
- Sporočilo Komisije: Zaprtje zanke – akcijski načrt EU za krožno gospodarstvo: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:52015DC0614>
- Public procurement for a circular economy (good practice and guidance): http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/Public_procurement_circular_economy_brochure.pdf
- Kupujte zeleno – Priročnik o zelenih javnih naročilih: https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook_2016_sl.pdf
- Merila EU za zelena javna naročila: http://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm
- Dobre prakse zelenih javnih naročil: http://ec.europa.eu/environment/gpp/case_group_en.htm
- Služba za pomoč uporabnikom zelenih javnih naročil: <http://ec.europa.eu/environment/gpp/helpdesk.htm>
- Orodja za usposabljanje o zelenih javnih naročilih za javne kupce: http://ec.europa.eu/environment/gpp/toolkit_en.htm
- Programi usposabljanja organizacije DTO: http://ec.europa.eu/environment/gpp/index_en.htm
- Orodja za izračun stroškov v življenjski dobi za zelena javna naročila: <http://ec.europa.eu/environment/gpp/lcc.htm>
- Metoda okoljskega odtisa proizvodov/organizacij: http://ec.europa.eu/environment/eussd/smgp/policy_footprint.htm
- Delavnice v okviru projekta nakupovanja za družbeni vpliv (BSI): <https://www.aeidl.eu/en/projects/social-development/bsi-buying-for-social-impact.html>
- Kupujte socialno – Priročnik za upoštevanje socialnih vidikov pri javnem naročanju: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-sl>
- Smernice Komisije za javno naročanje inovativnih rešitev: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc?fuseaction=list&cotelId=3&year=2018&number=3051&version=F>
- Sklop orodij za javno naročanje na področju inovacij, Evropska podpora pri javnem naročanju inovativnih rešitev: <http://www.eafip.eu/>
- Evropska mreža nacionalnih strokovnih središč za javno naročanje inovativnih rešitev: <http://www.procure2innovate.eu/>
- Smernice glede javnih naročil za strokovne delavce: https://ec.europa.eu/regional_policy/sl/information/publications/guidelines/2015/public-procurement-guidance-for-practitioners
- Smernice Komisije za sodelovanje pri javnih naročilih na področju obrambe in varnosti: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2019.157.01.0001.01.SLV&toc=OJ:C:2019:157:TOC
- Navodilo za oddajo naročil na področjih obrambe in varnosti med vladami: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016XC1202\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016XC1202(01))
- Priporočilo o dostopu do čezmejnega trga za poddobavitelje ter mala in srednja podjetja v obrambnem sektorju <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0624>

Stik z EU

Osebno

Po vsej Evropski uniji je na stotine informacijskih točk Europe Direct. Naslov najbližje lahko najdete na spletni strani: https://europa.eu/european-union/contact_sl.

Po telefonu ali elektronski pošti

Europe Direct je služba, ki odgovarja na vaša vprašanja o Evropski uniji. Nanjo se lahko obrnete:

- s klicem na brezplačno telefonsko številko: 00 800 6 7 8 9 10 11 (nekateri ponudniki lahko klic zaračunajo),
- s klicem na navadno telefonsko številko: +32 22999696 ali
- po elektronski pošti s spletne strani: https://europa.eu/european-union/contact_sl.

Iskanje informacij o EU

Na spletu

Informacije o Evropski uniji v vseh uradnih jezikih EU so na voljo na spletišču Europa: https://europa.eu/european-union/index_sl.

Publikacije EU

Brezplačne in plačljive publikacije EU lahko prenesete s <http://publications.europa.eu/sl/publications> ali jih tam naročite. Za več izvodov brezplačnih publikacij se obrnite na Europe Direct ali najbližjo informacijsko točko (https://europa.eu/european-union/contact_sl).

Zakonodaja EU in drugi dokumenti

Do pravnih informacij EU, vključno z vso zakonodajo EU od leta 1952 v vseh uradnih jezikovnih različicah, lahko dostopate na spletišču EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>.

Odprti podatki EU

Do podatkovnih zbirk EU lahko dostopate na portalu odprtih podatkov EU (<http://data.europa.eu/euodp/sl>). Podatke lahko brezplačno prenesete in uporabite tudi v komercialne namene.

